

Перепічка Н. Г. – ад'юнкт кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0756-3653>

Аспекти реалізації пробаційних програм у межах здійснення наглядової пробації

Метою статті є аналіз особливостей та механізму реалізації заходів, передбачених пробаційними програмами, і визначення напрямів удосконалення національного законодавства, що регулює цей інститут в Україні. Для реалізації окресленої мети в статті виконано такі завдання: розглянуто проблемні питання реалізації заходів наглядової пробації; порядок здійснення пробаційних заходів стосовно обмеженої категорії осіб, які були засуджені до окремих видів покарань, визначених кримінальним законодавством; надано відповідні пропозиції та рекомендації з удосконалення застосування пробаційних програм в Україні. **Методологія.** У процесі дослідження використано діалектичний метод наукового пізнання соціально-правових явищ у їх суперечностях, розвитку та змінах, що надає можливість об'єктивно оцінити рівень, реалізацію пробаційних програм у межах здійснення наглядової пробації, ефективність національного законодавства у сфері запобігання кримінальним правопорушенням, а також проблемні питання під час реалізації заходів наглядової пробації. За допомогою формально-логічного методу виявлено елементи правового механізму запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації. Порівняльно-правовий метод використано під час аналізу чинного законодавства й міжнародних нормативних актів; статистичний – для аналізу емпіричних даних і в процесі дослідження статистичного матеріалу; формальної логіки (аналіз та синтез, гіпотеза) – під час визначення основних напрямів наукової роботи й головних проблемних питань. Теоретичним підґрунтям цієї публікації стали праці українських й іноземних учених, присвячені аспектам запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації. **Наукова новизна** публікації полягає в необхідності здійснення ґрунтовного аналізу аспектів реалізації пробаційних програм у межах здійснення наглядової пробації відповідно до чинного національного законодавства у сфері запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації, а також напрацювання пропозицій та рекомендацій щодо перегляду окремих програм наглядової пробації. **Висновки.** На підставі результатів дослідження доведено необхідність удосконалення вже наявних пробаційних програм, зокрема в частині розроблення методики їх проведення. Крім того, обґрунтовано важливість затвердження рекомендацій до оцінювання ризиків учинення повторного кримінального правопорушення неповнолітніми, встановлення чітких критеріїв і вимог до осіб, які можуть реалізувати пробаційні програми й залучатися як куратори, а також створення окремих пробаційних програм для умовно-достроково звільнених.

Ключові слова: наглядова пробація; пробаційні програми; кримінальна відповідальність; кримінальне правопорушення; соціально-виховні заходи; запобігання злочинам; громадські і виправні роботи; соцадаптація; куратор пробаційних програм; неповнолітні.

Вступ

Наглядову пробацію як один із видів пробації застосовують до значної кількості осіб, які перебувають на обліку уповноважених органів з питань пробації, і на найтриваліший період часу.

Ці засвідчують статистичні дані, відповідно до яких на обліках уповноважених органів з питань пробації станом на 1 січня 2020 року перебувало 113 529 осіб, засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, а також звільнених від відбування покарання з випробуванням. З них зокрема: 12 566 осіб – засуджені до покарання у виді штрафу; 4911 осіб – засуджені до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; 8950 осіб – засуджені до покарання у виді громадських робіт та яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт; 823 особи – засуджені до покарання у виді виправних робіт і яким покарання у виді

обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді виправних робіт; 86 279 осіб – звільнені від відбування покарання з випробуванням; 605 осіб – засуджені до обмеження волі, які на час винесення вироку суду не перебували під вартою. Так, з 93 724 осіб, до яких 2019 року було застосовано заходи наглядової пробації, 2007 осіб – неповнолітні ("Nahliadova probatsiia").

Таким чином, наглядова пробація переважає поміж інших заходів пробаційного характеру.

Мета і завдання дослідження

Мета публікації – дослідити сучасний стан та особливості організаційно-правових засад діяльності органу пробації під час здійснення наглядової пробації в Україні; визначити необхідність запровадження та функціонування пробаційних програм стосовно осіб, умовно-достроково звільнених від відбування покарання з випробуванням, що надасть можливість сприяти

подоланню шкідливих звичок цієї категорії осіб, ризиків повторення злочинів, а також формуванню безпечного суспільства.

Запровадження нового механізму реалізації превентивних заходів – інституту пробації – створило нові можливості для роботи із засудженими за допомогою широкого залучення інститутів громадянського суспільства, з використанням комплексу виховних методик, інструментів, програм, соціально-правових, психологічних, педагогічних заходів впливу та контролю за поведінкою осіб, схильних до вчинення кримінальних правопорушень. Крім того, у межах проведення наглядової пробації передбачено також реалізацію пробаційних програм, які спрямовані на корекцію соціальної поведінки чи її окремих виявів, формування соціально сприятливих змін особистості з метою становлення суб'єкта пробації на шлях виправлення та запобігання повторному вчиненню ним кримінальних правопорушень.

Питання стосовно особливостей здійснення пробаційних програм у науці досліджено недостатньо, тож потребує детальнішого аналізу й вивчення. Аспекти застосування пробаційних програм у межах наглядової пробації висвітлено в працях таких дослідників, як: О. В. Бец, О. І. Богатирьова, В. М. Кривцова, Т. В. Кушнірова, І. С. Яковець, Д. В. Ягунова, О. Б. Янчук та ін.

Виклад основного матеріалу

Відповідно до ч. 1 ст. 10 Закону України «Про пробацію», наглядова пробація – це здійснення наглядових і соціально-виховних заходів щодо засуджених до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, осіб, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, а також направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів ("Закон України", 2015). Тобто закон передбачає особливий порядок здійснення пробаційних заходів стосовно обмеженої категорії осіб, які були засуджені до окремих видів покарань, визначених кримінальним законодавством.

Нагляд передбачає заходи, що здійснює орган пробації за місцем проживання, роботи або навчання засудженого з метою дотримання обов'язків, визначених законом і покладених вироком суду (Sevriukov, & Petrovska, 2017).

Європейські правила пробації ґрунтуються на ідеї, згідно з якою діяльність служб пробації має бути спрямована на зниження рецидивної

злочинності через встановлення позитивних відносин зі злочинцями шляхом здійснення нагляду (зокрема контролю там, де це необхідно), наставництва й допомоги та заохочення їхнього соціального включення.

Поняття «нагляд» і «контроль» суттєво різняться (Yahunov, 2012). Зокрема, поняття «нагляд» передбачає контроль у разі такої необхідності. Служби пробації повинні докладати всіх зусиль, аби забезпечити зниження рівня рецидивної злочинності. У випадках, коли втручання, що здійснює служба пробації, є неефективним з позицій потреби убезпечити суспільство або коли злочинець заперечує таке втручання, заходи контролю є необхідними, їх неодмінно слід застосовувати.

Водночас діяльність служб пробації ніколи не має звужуватися до контролю за злочинцями (навіть тоді, коли контроль становить важливу частину нагляду). Пробація спрямована на досягнення реабілітації через проведення роботи зі злочинцями, спрямована на надання їм допомоги та заохочення до законослухняного способу життя ("Rekomendatsiia CM/Rec (2010)1", 2010).

Це передбачає створення можливостей для злочинців, надання допомоги в набутті ними навичок, які могли б використовувати ці можливості, стимулювали їх до виправлення. Соціальне включення є вимогою юстиції та ключовою метою пробаційних практик. Внесок пробації до справи сприяння соціальному включенню може сприяти зниженню рівня рецидивної злочинності ("Rekomendatsiia CM/Rec (2010)1", 2010). Нагляд доцільно розглядати не лише як контрольну функцію, а й як засіб консультування правопорушників, надання їм допомоги або створення мотивації. За можливості нагляд необхідно поєднувати з іншими заходами виховного спрямування, які можуть здійснювати служба пробації або інші відомства (наприклад, навчання, професійна підготовка, працевлаштування, лікування).

Деякі науковці стверджують, що суб'єктний склад осіб, до яких можливе застосування наглядових і соціально-виховних заходів, не враховує ще однієї категорії осіб. Зокрема, закон не передбачає застосування наглядової пробації та розроблення відповідних пробаційних програм щодо осіб, умовно-достроково звільнених від відбування покарання (Aliexsieiev, 2018, p. 114-118).

Таким чином, слушною видається пропозиція щодо необхідності розроблення програм для осіб з умовно-достроковим звільненням, стосовно яких можуть проводити наглядову пробацію, а також застосовувати заходи, передбачені пробаційними програмами.

Аналізуючи поняття наглядової пробації, можна виокремити два види заходів, які

застосовують до суб'єктів пробації – нагляд і соціально-виховну роботу.

Нагляд полягає в реалізації органом пробації заходів за місцем проживання, роботи й навчання засуджених з метою дотримання обов'язків, визначених законом і покладених на них судом.

Основною ж метою соціально-виховної роботи є здійснення цілеспрямованої, узгодженої діяльності органів пробації з метою виправлення осіб, до яких застосовують заходи, передбачені наглядовою пробацією, запобігання вчиненню ними правопорушень у майбутньому та формування в них правової свідомості.

Під час здійснення соціально-виховної роботи персонал органу пробації здійснює:

- складання індивідуального плану роботи із засудженими особами на підставі оцінки ризиків учинення кримінальних правопорушень;
- аналіз виконання індивідуального плану роботи із засудженими особами;
- застосування диференційованого підходу під час надання консультативної, психологічної та інших видів допомоги засудженим особам;
- сприяння працевлаштуванню, залученню до навчання, участь у виховних заходах і соціально корисній діяльності засуджених осіб;
- сприяння в залученні неповнолітніх засуджених осіб до навчання та здобутті ними повної загальної середньої освіти;
- ініціювання перед службами у справах дітей, структурними підрозділами з питань щодо направлення неповнолітнього до відповідного закладу для надання необхідної медичної, психологічної допомоги.

Соціально-виховну роботу проводить персонал органу пробації з усіма категоріями суб'єктів пробації, крім осіб, засуджених до обмеження волі, яких направляють для відбування покарання до виправних центрів (Sedkhem, & Oktiham, 2017).

Головною відмінністю наглядової пробації від системи виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, є її соціальна складова. Зокрема, у період наглядової пробації щодо суб'єктів пробації здійснюють не лише нагляд, а й соціально-виховну роботу, яка полягає в здійсненні заходів, що проводять згідно з індивідуальним планом роботи із засудженим, урахувавши оцінки ризиків учинення ним повторних кримінальних правопорушень, і передбачає диференційований підхід під час надання консультативної, психологічної та інших видів допомоги; сприяння працевлаштуванню; залучення до навчання; участь у виховних заходах і соціально корисній діяльності; проведення індивідуально-профілактичної роботи ("Nahliadova probatsiia").

Наглядова пробація передбачає проведення індивідуально спланованої роботи для розв'язання проблем особи (факторів ризику), які можуть призвести до вчинення повторного

злочину, забезпечення надання йому необхідних соціальних, психологічних, юридичних, медичних й освітніх послуг; застосування спеціальних пробаційних програм. Усі пробаційні заходи ґрунтуються на оцінці факторів ризику й використанні спеціальних методик пробаційної роботи, які враховують стать і вік суб'єкта пробації, передбачають постійний моніторинг результатів та коригування для досягнення максимального ефекту ("Nahliadova probatsiia"). Так, Закон України «Про пробацію» запровадив новий інструмент роботи із засудженими – пробаційні програми, які призначають за рішенням суду особі, звільненій від відбування покарання з випробуванням, і передбачають комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих виявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити (програми психологічної корекції та програми соціальної адаптації, спрямовані на усунення негативних факторів, що впливали й можуть надалі впливати на поведінку правопорушника) ("Zakon Ukrainy", 2015).

Активний процес розроблення пробаційних програм розпочався з червня 2017 року. З огляду на результати оцінювання ризиків вчинення повторних кримінальних правопорушень, експертна комісія розробила три проекти пробаційних програм для повнолітніх і неповнолітніх суб'єктів пробації, а саме: «Попередження вживання психоактивних речовин», «Подолання агресивної поведінки», «Зміна прокримінального мислення» (Ivchuk, Yu.Yu., Nikitina, & Ivchuk, K.I., 2019).

Завданням реалізації пробаційних програм є застосування комплексу заходів, необхідних для корекції соціальної поведінки суб'єктів пробації або її окремих виявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити.

Отже, 2018 року на практиці було впроваджено шість пробаційних програм: три – для повнолітніх, ще три – для неповнолітніх суб'єктів пробації за трьома напрямками: «Подолання агресивної поведінки», «Зміна прокримінального мислення», «Попередження вживання психоактивних речовин».

Спільно з Проектним офісом з питань пробації Міністерства юстиції України (EDGE) розроблено та забезпечено перевірку на практиці пробаційної програми «Формування життєвих навичок». Програма містить чотири модулі: «Успішне спілкування», «Сім'я та цінності», «Освіта та працевлаштування», «Цілепокладання та побудова життєвих планів» ("Probatsiina prohrama").

Основною метою таких пробаційних програм є вжиття всіх необхідних заходів щодо виправлення осіб, стосовно яких здійснюють пробацію, і запобігання вчиненню ними повторних

кримінальних правопорушень. Оскільки пробаційну програму застосовують до кожного суб'єкта пробації індивідуально, її слід проводити за загальними вимогами, проте враховуючи особистісні характеристики її учасників.

Призначенню особі певної пробаційної програми передують оцінювання ризиків учинення повторного кримінального правопорушення. Таке оцінювання здійснюють спеціально уповноважені особи органу пробації. Наказом Міністерства юстиції України від 26 червня 2018 року № 2020/5 затверджено «Методичні рекомендації оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення повнолітніми особами, які вчинили кримінальні правопорушення (обвинувачуються у вчиненні кримінальних правопорушень)».

Відповідно до цього наказу, повна форма оцінювання ризиків учинення повторного кримінального правопорушення передбачає визначення ризику вчинення повторного кримінального правопорушення, яке проводять:

1) на початку відбування покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, для визначення криміногенних потреб і складання індивідуального плану роботи із засудженим, встановлення інтенсивності контрольних заходів;

2) у процесі пробаційного нагляду для здійснення моніторингу змін рівня ризиків учинення повторного кримінального правопорушення ("Nakaz Ministerstva yustytzii", 2018, No. 2020/5). Таким чином, для забезпечення дієвості пробаційної програми для особи, щодо якої її проводять, орган пробації повинен систематично здійснювати оцінювання ризиків учинення повторного кримінального правопорушення та враховувати ці результати для корегування заходів, передбачених пробаційною програмою чи її заміни.

В умовах сьогодення вирішення потребує питання стосовно затвердження рекомендацій до оцінювання ризиків учинення повторного кримінального правопорушення неповнолітніми. Такі методичні рекомендації мають враховувати вікові та психоемоційні характеристики осіб, які не досягли віку 18-ти років, і враховувати всі фактори, що впливали чи впливають на поведінку неповнолітніх осіб до моменту й під час учинення ними злочину.

Процедуру й етапність реалізації пробаційних програм затверджено наказом Міністерства юстиції України від 28 березня 2018 року № 926/5 «Про затвердження Переліку заходів щодо реалізації пробаційних програм».

Відповідно до цього документа, реалізація пробаційної програми передбачає такі основні етапи:

– складання графіка реалізації пробаційної програми;

– виконання заходів, передбачених пробаційною програмою;

– оцінювання результатів проходження пробаційної програми;

– підготовку висновку про виконання заходів, передбачених пробаційною програмою ("Nakaz Ministerstva yustytzii", 2018, No. 926/5).

Виконання суб'єктом пробації заходів, передбачених пробаційною програмою, передбачає:

– відвідування занять відповідно до графіка;

– недопущення під час занять учинків, що ображають людську гідність і громадську мораль, погроз, насильства, відвідування занять з ознаками алкогольного та наркотичного сп'яніння, інших вчинків, що унеможливають проведення заходів, передбачених пробаційною програмою;

– виконання завдань, що надають куратор програми або інші фахівці, які можуть залучатися до реалізації пробаційних програм, у межах заходів, передбачених пробаційною програмою.

Програма спрямована на зміну поведінки особи через усвідомлення нею проблеми, посилення вмотивованості її до змін, розвиток обізнаності та відповідних навичок. Пробаційна програма може змінити життя засудженого на краще, якщо він не лише відвідає всі заняття, передбачені графіком, не порушуватиме вимог і правил, а й виявлятиме бажання змінитися ("Probatiina prohrama"). Перед початком проходження пробаційної програми за суб'єктом пробації закріплюють відповідного куратора з числа персоналу органу пробації. Водночас законодавство не встановлює чітких критеріїв і вимог до осіб, які можуть реалізувати пробаційні програми й бути залученими як куратори. Зокрема, потребують визначення такі основні питання, як освіта, яку повинні мати особи, що здійснюють заходи, передбачені пробаційною програмою, а також перелік вимог до професійних компетентностей таких осіб.

Куратор пробаційної програми визначає початок її реалізації з огляду на те, що строк проведення не може перевищувати іспитовий строк, визначений судом. Куратор пробаційної програми в термін не пізніше ніж десять робочих днів після повного виконання суб'єктом пробації заходів пробаційної програми здійснює оцінювання результатів проходження пробаційної програми, готує висновок щодо виконання заходів, передбачених пробаційною програмою, який погоджує керівник органу пробації. Висновок підтверджує виконання обов'язку, покладеного судом; оцінка результатів – ступінь досягнення мети (низький, середній, високий) і стисла характеристика досягнутих змін (позитивна динаміка щодо зміни в знаннях, навичках й установках тощо) ("Nakaz Ministerstva yustytzii", 2018, No. 926/5).

Низький ступінь досягнення мети не можна вважати невиконанням обов'язку суду. Висновок про реалізацію програми долучають до матеріалів підрозділу органу пробації, які подають до суду у випадках, передбачених законодавством. Порушення суб'єктом пробації реалізації пробаційної програми, відповідно до ст. 166 Кримінально-виконавчого кодексу України, є причиною внесення до суду подання про скасування звільнення від відбування покарання.

Виконання суб'єктом пробації заходів, передбачених пробаційною програмою, передбачає належне відвідування занять і виконання завдань, що надає куратор. Учинки, які унеможливають проведення заходів, передбачених пробаційною програмою, розцінюють як порушення, як наслідок – тягнуть за собою письмове попередження. Якщо попередження не допомогло виправити ситуацію і порушення повторюється, то орган пробації вносить до суду подання про скасування звільнення від відбування покарання ("Nakaz Ministerstva yustytzii", 2018, No. 926/5).

Те саме щодо неповнолітнього суб'єкта пробації вносять до суду за погодженням зі службою у справах дітей. У випадку, якщо суб'єкт пробації не може відвідати заняття з поважної причини (хвороба й інші об'єктивні обставини, що фактично позбавляють суб'єкта пробації можливості їх виконувати), він повинен надати підтверджувальний документ (довідка, лікарняний тощо). Якщо такого документа немає, то причину порушення графіка поважною не вважають, і йому виносять письмове попередження. Якщо порушення відбулося з поважних причин, куратор визначає та вживає заходів, що необхідні для продовження реалізації пробаційної програми цим суб'єктом. У випадку, коли реалізація програми неможлива з об'єктивних причин, куратор подає до суду обґрунтоване подання про зміну такого обов'язку. Якщо суб'єкт проходить лікування від алкоголізму, наркоманії або захворювання, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб, психіатричне лікування, то розпочинати реалізацію програми можливо, якщо немає об'єктивних причин, пов'язаних із зазначеним лікуванням, що перешкоджають реалізації програми ("Nakaz Ministerstva yustytzii", 2018, No. 926/5).

Кожний суб'єкт пробації, якому присуджено проходження пробаційної програми, отримує «зошит учасника», у якому веде стислий запис вправ кожного заняття, а також записи стосовно домашніх завдань. Слід зауважити, що робочий зошит учасника не підшивають до справи суб'єкта пробації, його не повинні вимагати представники інших уповноважених органів з метою перевірки реалізації індивідуального плану роботи із суб'єктом пробації та проходження пробаційної програми як окремого заходу. На вимогу особи, що перевіряє, куратор

пробаційної програми надає: графік реалізації пробаційної програми, який має бути оформлений у встановленому порядку й містити всі необхідні записи та підписи, оцінку результатів і висновок ("Nakaz Ministerstva yustytzii", 2018, No. 926/5).

Такі документи, як форма оцінювання знань і навичок перед проходженням пробаційної програми, оцінювальна анкета заняття, форма оцінювання досягнень кожного учасника після кожного заняття, форма оцінювання знань і навичок після проходження пробаційної програми, оцінювальна анкета пробаційної програми та форма оцінювання досягнень кожного учасника після проходження пробаційної програми, заповнюють у встановленому порядку, їх зберігають до завершення проходження пробаційної програми. Цей перелік документів заповнюють з метою детальної фіксації динаміки та змін, він передбачає допоміжну функцію в підготовці висновку про реалізацію програми ("Nakaz Ministerstva yustytzii", 2018, No. 926/5).

Отже, виправданим є те, що за рішенням суду щодо осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, застосовують пробаційні програми психокорекційного змісту (наприклад, подолання агресивної поведінки, шкідливих звичок, психологічних проблем) або соціально-реабілітаційні програми (набуття позитивних соціальних навичок). Попри те, що на законодавчому рівні закріплено необхідність застосування психокорекційних програм, досі не розроблено методики проведення програм такого змісту.

Також недостатнім є рівень професійної підготовки психологів пробації внаслідок того, що така діяльність органів пробації ще не вийшла за межі окремих експериментів і не стала відпрацьованою, науково обґрунтованою системою. Саме тому необхідно розробити методичну базу для ефективної роботи з особами, звільненими від відбування покарання, у межах наявних психокорекційних програм. Водночас для забезпечення ефективності їх реалізації пропонуємо розглянути основні аспекти підготовки фахівців до соціально-виховної роботи з неповнолітніми в США та Швеції. Ці країни мають тривалий досвід функціонування служби пробації, а також потужні школи соціальної роботи. Одним з основних факторів для досягнення ефекту виправлення визначено вивчення особи злочинця. Особливості підготовки працівників для ювенальної системи США (судді, адвокати, прокурори, поліцейські, пенітенціарний персонал, офіцери пробації, соціальні працівники) полягають у висуненні до кандидатів на посади спеціальних вимог, що забезпечують професійний підхід до справ неповнолітніх.

До основних таких вимог належать:

– спеціальна освіта в галузі соціальної роботи, психології, педагогіки, юриспруденції;

- наявність життєвого і практичного досвіду виховної роботи;
- регулярне відвідування курсів підвищення кваліфікації;
- суворий конкурсний відбір.

Персонал, який працює в органах пробації, має гуманітарну освіту щонайменше рівня бакалавра (соціальна робота, юридична, психологічна, педагогічна), проходить спеціалізовані курси підготовки для роботи з різними категоріями суб'єктів, систематично підвищує професійну компетентність, відвідує спеціальні тренінги, мотиваційно-виховні бесіди, програми підвищення кваліфікації (Anishchenko, & Shportiuk, 2019, p. 51). Спільною метою пробаційних програм є досягнення позитивних змін у поведінці суб'єкта пробації.

Наукова новизна

Наукова новизна публікації визначена на підставі результатів дослідження з обґрунтування необхідності вдосконалення вже наявних пробаційних програм, зокрема в частині розроблення методики їх проведення. Також акцентовано на важливості затвердження рекомендацій до оцінювання ризиків учинення повторного кримінального правопорушення неповнолітніми, встановлення чітких критеріїв і вимог до осіб, які можуть забезпечувати реалізацію пробаційних програм та залучатися як куратори, а також створення окремих пробаційних програм для умовно-достроково звільнених.

Висновок

Орган пробації під час наглядової пробації реалізовує пробаційні програми стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, що сприяє подоланню шкідливих звичок і зміні прокримінального мислення, формуванню безпечного суспільства, зниженню рівня злочинності та запобіганню повторних кримінальних правопорушень. Органи пробації мають розв'язувати низку соціальних проблем, зокрема правового спрямування.

Отже, попри позитивні зміни, пов'язані з упровадженням пробаційних програм у межах наглядової пробації в Україні, потребують вирішення низка питань у цьому напрямі, а саме необхідно:

1) удосконалити нагляд і контроль за особами, до яких застосовують пробаційні програми, шляхом розв'язання проблем засуджених, передусім працевлаштування, місце проживання, освіта, і забезпечення ним умов звільнення, з метою послаблення загрози вчинення нового злочину й завдання значних збитків суспільству;

2) затвердити рекомендації до оцінювання ризиків учинення повторного кримінального правопорушення неповнолітніми. Ці методичні рекомендації мають ураховувати вікові та психоемоційні характеристики осіб, які не досягли віку 18-ти років, і враховувати всі фактори, які впливали чи впливають на поведінку неповнолітніх осіб до моменту та під час учинення ними злочину;

3) розробити методичну базу для ефективної роботи з особами, звільненими від відбування покарання, у межах створених психокорекційних програм.

Також у законодавстві не встановлено чітких критеріїв і вимог до осіб, які можуть проводити реалізацію пробаційних програм і бути залученими як куратори. Зокрема, потребують визначення такі основні питання, як освіта, яку повинна мати особа, що здійснює заходи, передбачені пробаційною програмою, а також перелік вимог до професійних компетентностей такої особи.

Крім цього, на нашу думку, необхідно на законодавчому рівні вирішити питання покладання функції здійснення нагляду за поведінкою осіб, умовно-достроково звільнених від відбування покарання, на підставі ст. 81 Кримінального кодексу України на уповноважені органи пробації.

REFERENCES

- Alieksieiev, I.S. (2018). Nahliadova probatsiia: problemni pytannia pravovoho rehuliuвання ta pravozastosuvannia [Supervisory probation: problematic issues of legal regulation and law enforcement]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V.I. Vernadskoho, Scientific notes of Tavriya National University named after V.I. Vernadsky*, 29(68), 3, 114-118. Retrieved from http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/3_2018/3_2018.pdf [in Ukrainian].
- Anishchenko, V., & Shportiuk, O. (2019). Pidhotovka ofitseriv probatsii dlia roboty z nepovnoolitnymi: zakordonnyi dosvid Spoluchenykh Shtativ Ameriky ta Korolivstva Shvetsiia [Training of Probation Officers for Minors: Foreign Experience in the United States of America and the Kingdom of Sweden]. *Instytut probatsii v Ukraini: suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku, Probation Institute in Ukraine: current state and development prospects: Proceedings of the International Conference* (pp. 39-43). Kyiv: Nats. akad. prokuratury Ukrainy. Retrieved from: http://napu.com.ua/materialy/16.04.19_RT_institut_probatsii.pdf. doi: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.16.2019.182742> [in Ukrainian].

- Ivchuk, Yu.Yu., Nikitina, O.V., & Ivchuk, K.I. (2019). Istorii rozvytku ta suchasni tendentsii funktsionuvannia instytutu probatsii v Ukraini [History of development and current trends in the functioning of the probation institute in Ukraine]. *Aktualni problemy prava: teoriia i praktyka, Current issues of law: theory and practice*, 2(38), 10-27. doi: <https://doi.org/10.33216/2218-5461-2019-38-2-10-27> [in Ukrainian].
- Nahliadova probatsiia [Supervisory probation]. *Sait "Probatsiia Ukrainy", Site "Probation of Ukraine"*. Retrieved from http://www.probation.gov.ua/?page_id=131 [in Ukrainian].
- Nakaz Ministerstva yustytzii Ukrainy "Pro zatverdzhennia Metodichnykh rekomendatsii otsinky ryzykiv vchynennia povtornoho kryminalnogo pravoporushennia povnolitnymi osobamy, yaki vchynyli kryminalni pravoporushennia (obvynuvachuiusia u vchynenni kryminalnykh pravoporushen)": vid 26 cherv. 2018 r. No. 2020/5 [Order of the Ministry of Justice of Ukraine "About the statement of Methodical recommendations of an assessment of risks of commission of a repeated criminal offense by adults who have committed criminal offenses (are accused of commission of criminal offenses)" from June 26, 2018, No. 2020/5]. (n.d.). *www.probation.gov.ua*. Retrieved from <http://www.probation.gov.ua/?p=2308> [in Ukrainian].
- Nakaz Ministerstva yustytzii Ukrainy "Pro zatverdzhennia Pereliku zakhodiv shchodo realizatsii probatsiinykh prohram": vid 28 berez. 2018 r. No. 926/5 [Order of the Ministry of Justice of Ukraine "On approval of the List of measures for the implementation of probation programs" from March 28, 2018, No. 926/5]. (n.d.) *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0483-18> [in Ukrainian].
- Probatsiina prohrama, shcho tse? [Probation for program, well?]. *Sait "Kryzhopil'ska raionna derzhavna administratsiia", Site "Kryzhopil District State Administration"*. Retrieved from <http://www.kryzh.gov.ua/ru/novosti-i-ob-yavleniya/novosti/9362-probatsiyna-prohrama-shcho-tse> [in Ukrainian].
- Rekomendatsiia CM/Rec (2010)1 Komitetu Ministriv derzhavam-chlenam pro Pravyla Rady Yevropy pro probatsiiu: pryinyata Komitetom Ministriv 20 sich. 2010 r. na 105-mu zasidanni zastupnykiv Ministriv [Recommendation CM/Rec (2010) 1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Rules on Probation: adopted by the Committee of Ministers from January 20, 2010 at the 105th meeting of the Deputy Ministers]. (n.d.). *www.probation.gov.ua*. Retrieved from <https://www.probation.gov.ua/wpcontent/uploads/2019/04/02> [in Ukrainian].
- Sedkhem, Dzh., & Otkihan, M. (Eds.). (2017). *Osnovy profesiinoi diialnosti personalu orhanu probatsii [Basics of professional activity of probation staff]*. Kyiv. Retrieved from <https://i-rc.org.ua/files/posibnyk-probatsiy.pdf> [in Ukrainian].
- Sevriukov, V.V., & Petrovska, L.O. (2017). Normatyvno-pravove rehuliuвання instytutu probatsii v Ukraini [Legal regulation of the institution of probation in Ukraine]. *VEK INFORMATSII (setevoe yidanie), CENTURY OF INFORMATION (online edition)*. doi: [https://doi.org/10.33941/age-info.com24\(5\)2018005](https://doi.org/10.33941/age-info.com24(5)2018005) [in Ukrainian].
- Yahunov, D.V. (2012). Yevropeiski pravyla probatsii yak standart upravlinnia sluzhbmamy probatsii u krainakh-chlenakh Rady Yevropy: filosofii, struktura, spriamovanist [European rules of probation as a standard of management of probation services in the member states of the Council of Europe: philosophy, structure, orientation]. *Aktualni problemy derzhavnogo upravlinnia, Actual problems of public administration*, 2, 125-129. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2012_2_38 [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Pro probatsiiu": vid 27 serp. 2015 r. No. 160-VIII [Law of Ukraine "On probation" from August 27, 2015, No. 160-VIII]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19> [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Алексеев И. С. Наглядная probation: проблемные вопросы правового регулирования та правозастосування. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2018. Т. 29 (68). № 3. С. 114–118. (Серія «Юридичні науки»). URL: http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/3_2018/3_2018.pdf.
- Аніщенко В., Шпортюк О. Підготовка офіцерів probation для роботи з неповнолітніми: закордонний досвід Сполучених Штатів Америки та Королівства Швеція. *Інститут probation в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку* : матеріали Міжнар. круглого столу (Київ, 16 квіт. 2019 р.). Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2019. С. 39–43. URL: http://napu.com.ua/materialy/16.04.19_RT_institut_probatsii.pdf. doi: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.16.2019.182742>.
- Івчук Ю. Ю., Нікітіна О. В., Івчук К. І. Історія розвитку та сучасні тенденції функціонування інституту probation в Україні. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2019. № 2 (38). С. 10–27. doi: <https://doi.org/10.33216/2218-5461-2019-38-2-10-27>.
- Наглядная probation. *Probatsiia Ukrainy* : [сайт]. URL: http://www.probation.gov.ua/?page_id=131.
- Про затвердження Методичних рекомендацій оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення повнолітніми особами, які вчинили кримінальні правопорушення (обвинувачуються у вчиненні кримінальних правопорушень) : наказ Міністерства юстиції України від 26 черв. 2018 р. № 2020/5. URL: <http://www.probation.gov.ua/?p=2308>.
- Про затвердження Переліку заходів щодо реалізації probationних програм : наказ Міністерства юстиції України від 28 берез. 2018 р. № 926/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0483-18>.
- Probatsiina prohrama, shcho tse? *Крижопільська районна державна адміністрація* : [сайт]. URL: <http://www.kryzh.gov.ua/ru/novosti-i-ob-yavleniya/novosti/9362-probatsiyna-prohrama-shcho-tse>.

- Рекомендація CM/Rec (2010)1 Комітету Міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробацію : прийнята Комітетом Міністрів 20 січ. 2010 р. на 105-му засіданні заступників Міністрів. URL: <https://www.probation.gov.ua/wpcontent/uploads/2019/04/02>.
- Основи професійної діяльності персоналу органу пробації : навч. посіб. / за заг. ред. Дж. Седхема, М. Октігана. Київ, 2017. 243 с. URL: <https://i-rc.org.ua/files/posibnyk-probaci.pdf>.
- Севрюков В. В., Петровська Л. О. Нормативно-правове регулювання інституту пробації в Україні. *БЕК ИНФОРМАЦИИ (сетевое издание)*. 2017. doi: [https://doi.org/10.33941/age-info.com24\(5\)2018005](https://doi.org/10.33941/age-info.com24(5)2018005).
- Ягунов Д. В. Європейські правила пробації як стандарт управління службами пробації у країнах-членах Ради Європи: філософія, структура, спрямованість. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. Вип. 2. С. 125–129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2012_2_38.
- Про пробацію : Закон України від 27 серп. 2015 р. № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19>.

Стаття надійшла до редколегії 10.06.2020

Perepichka N. – Postgraduate Student of the Department of Criminology and Penal Law of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0756-3653>

Certain Aspects of Realization of Probation Programs within the Performance of Observation Probation

*The **purpose** of the article is to analyze the features and mechanism of implementation of measures provided by probation programs and to identify areas for improvement of domestic legislation governing this institution in Ukraine. To achieve this goal, the following tasks were performed in the article: problematic issues of implementation of supervisory probation measures were considered; the procedure for carrying out probation measures in respect of a limited category of persons who have been sentenced to certain types of punishment determined by criminal law; Relevant proposals and recommendations for improving the use of probation programs in Ukraine were provided. **Methodology.** The research used a dialectical method of scientific knowledge of socio-legal phenomena in their contradictions, development and changes, which allows to objectively assess the level of implementation of probation programs within the supervision of probation, the effectiveness of national legislation in the prevention of criminal offenses and issues during the implementation of supervisory probation, Formal-logical method, which identified elements of the legal mechanism for the prevention of criminal offenses by probation authorities. The comparative legal method was used in the analysis of current legislation and international regulations; statistical – in the analysis of empirical data and in the process of studying statistical material; formal logic (analysis and synthesis, hypothesis) - in determining the main directions of scientific work and the main problems. The theoretical basis of this publication were the works of domestic and foreign scientists on aspects of prevention of criminal offenses by probation authorities. The **scientific novelty** of the publication is the need for a thorough analysis of certain aspects of probation programs in the framework of supervisory probation in accordance with current national legislation in the field of prevention of criminal offenses by probation authorities, as well as proposals and recommendations for reviewing individual probation programs. **Conclusions.** Based on the results of the study, the need to improve existing probation programs, in particular in terms of developing methods for their implementation, is substantiated. In addition, the importance of approving recommendations for assessing the risks of re-offending by minors, establishing clear criteria and requirements for persons who can implement probation programs and be involved as curators, as well as creating separate probation programs for parolees.*

Keywords: supervisory probation; probation programs; criminal liability; criminal offense; social and educational activities; crime prevention; community service; social adaptation; curator of probation programs; minors.